

Франків Володимир Васильович,
ад'юнкт Національної академії
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ЗБРОЇ, ВЧИНЕНОМУ ЗЛОЧИННИМИ ГРУПАМИ ТА ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Незаконний обіг зброї в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України набув загрозливих масштабів, перетворившись на один із найбільш небезпечних чинників дестабілізації публічного порядку та національної безпеки. За статистичними даними Офісу Генерального прокурора, ще з 2013 року в Україні фіксується стала тенденція до зростання кількості кримінальних правопорушень, передбачених ст. 263 КК України.

Середньорічний показник за 2013–2020 рр. становив близько 6,8 тис. кримінальних правопорушень, при цьому третина з них (до 43,16 %) залишалася нерозкритою [1, с. 3]. Із початком повномасштабного вторгнення у 2022 році ситуація різко загострилася, що зумовлено стрімким насиченням нелегального ринку новими зразками озброєння та появою нетипових видів вогнепальної зброї.

Предмет кримінально-протиправного посягання при незаконному поводженні зі зброєю охоплює широкий спектр об'єктів. Аналіз матеріалів кримінальних проваджень засвідчує таку структуру незаконного обігу: бойові припаси – 61,4 %; бойова вогнепальна зброя – 22,8 %; нарізна мисливська зброя – 7,1 %; холодна зброя – 4,3 %; вибухові речовини – 2,9 % [4, с. 69]. Серед вилученої вогнепальної зброї переважають пістолети (47 %), саморобні зразки (24 %), гвинтівки (13 %), перероблені й обрізи (12 %). Зазначена структура суттєво ускладнює організацію протидії, оскільки вимагає від суб'єктів правоохоронної системи опанування специфічних знань у галузі судової балістики та криміналістичної зброєзнавчої експертизи.

Типові способи незаконного поводження зі зброєю, що вчиняються злочинними угрупованнями, охоплюють: незаконне носіння, зберігання, придбання, передачу, збут, виготовлення та ремонт. Практика демонструє, що майже третина (26 %) таких

кримінальних правопорушень має спонтанний характер і вчиняється без попередньої підготовки.

Водночас злочинні організації, як правило, реалізують заздалегідь підготовлені схеми постачання та збуту зброї. До основних джерел надходження об'єктів незаконного обігу належать: привласнення знайдених зразків (67 %), придбання у нелегальних продавців (21 %), безоплатне отримання від знайомих (8 %), отримання від членів злочинних об'єднань (близько 1 %) [2, с. 57]. Найхарактернішими місцями зберігання залишаються власне житло (66 %) та прилеглі споруди (14 %).

Окремої уваги потребує проблема виведення зброї з законного обігу, що набула особливої гостроти в умовах збройного конфлікту. Серед основних каналів – розкрадання зі Збройних Сил України, НПУ та СБУ; вилучення на збройових підприємствах; кустарне виготовлення; законне придбання нарізної або гладкоствольної зброї з наступною передачею злочинцям; контрабандне ввезення через державний кордон [2, с. 58]. Наявність розгалуженого «тіньового» ринку, що в обхід чинних регламентів забезпечує поставки практично всіх видів зброї та компонентів для їх виготовлення, підтверджується оперативними даними СБУ. Відповідно, виявлення та нейтралізація каналів постачання набуває першочергового значення у стратегії взаємодії правоохоронних суб'єктів.

Відповідно до СОСТА Україна 2019–2022, незаконний обіг зброї, вибухових речовин та боєприпасів є одним із визначальних сегментів діяльності організованих злочинних угруповань [3, с. 7]. Констатовано підвищення рівня тяжких та особливо тяжких злочинів, вчинених у складі організованих угруповань із застосуванням вогнепальної зброї, а також формування корупційних зв'язків між посадовими особами органів державної влади та криміналітетом.

Стратегія боротьби з організованою злочинністю прямо зауважує, що організована злочинність становить пряму загрозу для національної безпеки в умовах збройної агресії РФ, а контрабанда зброї є одним із стрижневих напрямів транскордонної злочинної діяльності.

Принципово нові виклики для системи суб'єктів протидії створює феномен воєнної транснаціональної організованої злочинності. Аналіз свідчить, що формування на кшталт ПВК «Вагнер» за формальними ознаками здійснюють діяння, тотожні

тим, що визначені як суспільно небезпечні у ст. 255 КК України, а отже, мають бути визнані одним із видів співучасті, закріплених у ст. 27–28 КК України [5, с. 108].

Проте чинне законодавство не містить ефективних механізмів притягнення учасників воєнних транснаціональних злочинних організацій до відповідальності за незаконний обіг зброї у межах відповідних норм. Така прогалина порушує принцип диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності й надає можливість учасникам злочинних воєнних структур уникати юридичних наслідків.

Ефективна взаємодія суб'єктів протидії незаконному обігу зброї, вчиненому злочинними групами та організаціями, потребує комплексного криміналістичного підходу. Криміналістична характеристика незаконного поведіння зі зброєю – як система взаємопов'язаних відомостей про предмет посягання, способи та місця вчинення правопорушення, особу злочинця та типові сліди його злочинної діяльності – слугує інформаційною основою для формування слідчих версій і планування скоординованих дій усіх задіяних суб'єктів [1, с. 27]. Методика розслідування передбачає взаємодію слідчих НПУ, оперативних підрозділів, судово-балістичних та вибухотехнічних експертів, органів прокуратури на всіх етапах – від початкового виявлення факту злочину до формування доказової бази для судового розгляду.

Ще одним важливим складником ефективної взаємодії є впровадження та використання єдиних інформаційних систем і спеціалізованих баз даних, зокрема автоматизованого обліку балістичної інформації й криміналістичних реєстрів вилученої зброї. Систематичний обмін оперативними відомостями між НПУ, СБУ, ДБР та органами прокуратури в режимі реального часу дозволяє оперативно встановлювати міжрегіональні злочинні зв'язки й ідентифікувати зброю, задіяну в кількох кримінальних провадженнях одночасно.

Такий підхід суттєво скорочує строки досудового розслідування, підвищує якість доказової бази і в кінцевому рахунку сприяє зростанню рівня розкриваності злочинів зазначеної категорії та зміцненню публічного правопорядку [2, с. 58; 3, с. 7].

Отже, підвищення ефективності взаємодії суб'єктів протидії незаконному обігу зброї, вчиненому злочинними

групами та організаціями, зумовлює необхідність реалізації таких заходів: по-перше, законодавчого закріплення відповідальності за участь у воєнних транснаціональних злочинних організаціях шляхом доповнення КК України відповідними нормами; по-друге, вдосконалення механізмів міжвідомчої взаємодії в межах системи СОСТА та координації дій НПУ, СБУ, ДБР і прокуратури у виявленні та перекритті каналів незаконного постачання зброї; по-третє, розроблення та впровадження комплексних криміналістичних методик розслідування зброярських злочинів, вчинених організованими угрупованнями, з урахуванням реалій повномасштабної збройної агресії та специфіки сучасного предмета кримінально-протиправного посягання.

Список використаних джерел

1. Вітвіцький С. С., Волобуєва О. О., Волобоев А. О. Методика розслідування незаконного поводження зі зброєю та бойовими припасами : монографія. Київ : Дакор, 2021. 234 с.

2. Ковальов В. В. Криміналістична характеристика типових способів учинення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами та вибуховими пристроями. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. Т. 5, № 1. С. 55–59. DOI: 10.32782/2709-9261-2022-1-5-10.

3. МВС України. Оцінка загроз серйозної та/або організованої злочинності в Україні (СОСТА Україна). Київ : МВС України, 2023. 78 с. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/1/8/5/3/8/2/socta.pdf>.

4. Отришко А. О. Предмет кримінально-протиправного посягання незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. Т. 5, № 1. С. 66–70. DOI: 10.32782/2709-9261-2022-1-5-12.

5. Глінський О. В. Воєнна транснаціональна організована злочинність як один із видів вчинення кримінальних правопорушень у співучасті. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2026. Т. 4, № 93. С. 107–111. DOI: 10.24144/2307-3322.2026.93.4.15.